

for a living planet®

Проблеми на малките и средни млекопроизводители в България

agriculture, nature
and food quality

Предговор

“Проблеми на малките и средни млекопроизводители в България” цели да привлече вниманието на потребители, политици и администрация към един от сериозните проблеми в българското земеделие, а именно млечният сектор и най-вече бъдещето на малките и средни ферми и качеството на традиционните български млечни продукти. В същото време тази брошура е призив към цялото общество за вземане на срочни действия за подпомагане и насърчаване на малките и средни млекопроизводители, важни както за запазването на традиционните земеделски практики, така и за опазването на традиционния селски ландшафт и биологичното разнообразие.

Брошурата представя анализ на законодателството в областта на хигиенните изисквания и препоръки за подобряването му, който е част от доклад “Проблеми на малките и средни млекопроизводители в България”. Докладът обхваща и анализ на икономическото състояние и перспективи за развитие на средните и малки ферми, базирайки се на реални данни за реално съществуващо стопанство. Докладът може да бъде намерен на интернет страницата на WWF Дунавско-Карпатска програма България.

Тази брошура е издадена по проект „Натура 2000 и Зелен коридор Долен Дунав – мрежата става реалност”. Проектът се реализира от WWF Дунавско-Карпатска Програма България съвместно с WWF Холандия и се финансира по програма BBI Matra на холандското правителство. Проектът се осъществява в България и Румъния.

Цялата отговорност за публикацията е на издателя. Донорът не носи отговорност за съдържанието на настоящия доклад.

Съдържание

Увод.....	2
Законова рамка	4
Изисквания за качество на млякото.....	5
Изисквания за сградов фонд.....	8
Изводи	12
Какво може да се направи?.....	14
Препоръки	16

Използвани съкращения:

ДРД- дребен рогат добитък

ЕРД- едър рогат добитък

ДХП- добри хигиенни практики

ОБМ- общ брой микроорганизми

ОБСК- общ брой соматични клетки

ПСМ-F - помещение за съхранение на млякото във фермата

НАССР- Система за анализ на риска и контрол на критичните точки

Увод

След присъединяването на България към Европейския съюз българското земеделие и в частност млечният сектор бяха поставени при нови условия и пред перспективата за интеграция към огромните европейски пазари. Възможността за това беше съпроводена с редица изисквания, които България прие и е длъжна да спазва в договорените срокове. За изпълнението на тези срокове и достигането до стандартите на общността бяха осигурени и редица възможности за подкрепа и финансиране от европейските фондове. Предприсъединителната програма „Сапард“, а по късно и Програмата за развитие на селските райони дават големи възможности за инвестиции в селското стопанство и подобряване качеството на живот в селските общини.

Състоянието на земеделието в България в този период изискваше редица промени, много инвестиции, диалог между всички заинтересовани страни и най-вече ясна стратегия от страна на компетентните органи за бъдещо развитие на сектора.

От 2007 г. България е пълноправен член на Европейския съюз, но земеделието остава с доста нерешени въпроси, несигурна перспектива за оцеляването му и сериозни трудности пред фермерите. Млечният сектор в частност е изправен пред сериозни проблеми изискващи бърза, адекватна и целенасочена политика. В противен случай крахът на млечното животновъдство в България е сигурен, а с него и на онази част от населението, заето в сектора.

Каква е реалната обстановка към 1^{-ви} май 2008 г.¹..:

- стопанствата отглеждащи крави са с 13,8% по-малко през май 2008 г. спрямо май 2007 г.;
- броят на кравите намалява общо с 3%;
- стопанства, в които се отглеждат 1 или 2 млечни крави са с 14,1% по-малко и през май 2008г. Там се отглеждат 102 хил. млечни крави/30,7% от всички млечни крави в страната;
- в 0,5% от всички стопанства се отглеждат 50 и повече млечни крави;
- броят на стопанствата, отглеждащи овце-майки, намалява с 11,8%, а броят на овцете-майки намалява с 6,2% спрямо май 2007 г.;
- в 12,9% от овцефермите се отглеждат 10 и повече овце-майки. В такива ферми се намират 59,7% от овцете-майки. Подобно е и състоянието с козевъдството.;
- ръст се наблюдава само при биволовството.

От посочените данни е видна дребната, разпокъсана структура на животновъдството в България. По-голямата част от стопанствата са разположени в частни дворове, в населените места и в тях е съсредоточен по-големият брой животни. Млякото, добито от

¹ по данни на дирекция „Агростатистика“ към МЗХ

такива стопанства, се използва за собствени нужди и една част от него се предлага на пазара, осигурявайки допълнителен доход на стопанина. Положителната тенденция, която се наблюдава е повишаването на броя на стопанствата с 3-9 животни.

Големият брой заети в земеделието показва и социалната роля на сектора в селските общини, изправени пред сериозни проблеми като обезлюдяването, застаряване на населението и високата безработица.

Въпросът с качеството и безопасността на храните е един от основните приоритети в политиката на Европейския съюз. Целта е високо ниво на защита, гарантиращо здравето на потребителите от мястото на първично производство до пускане на пазара, без това да намалява богатото разнообразие от продукти. Всички регламенти и директиви определят основните аспекти в областта на безопасността на храните, като осигуряват необходимата гъвкавост и възможност за използване на традиционни методи на производство. България, като член на Европейския съюз, е длъжна да гарантира, че продуктите, които се предлагат на пазара и тези предназначени за износ отговарят на съответните изисквания.

Законова рамка

Основните европейски регламенти, касаещи сектор „Мляко“ са:

- Регламент на Европейския парламент и Съвета 178/2002 за общите принципи и изисквания към законодателството в областта на храните, създаване на европейски орган за безопасност на храните и определяне на процедури в областта на безопасността на храните.
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 852/2004 за хигиената при производството на храни.
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 853/2004 за специфичните изисквания за хигиена на храните от животински произход.
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 854/2004 за специфичните правила за организиране на официалния контрол върху продуктите от животински произход, предназначени за човешка консумация.
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 882/2004 за официалните проверки, които се извършват с цел верификация на изискванията на закона за храните и фуражите, изискванията за здравеопазване и хуманно отношение към животните.

Българското законодателство е синхронизирано със съществуващото европейско такова, въведени са и необходимите регламенти и директиви. Създадени са и съответните подзаконови нормативни актове, определящи конкретните изисквания към всеки оператор във веригата за производство на храни:

- Закон за храните
- НАРЕДБА № 4 от 19.02.2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и

пускане на пазара на мляко и млечни продукти. Издадена от министъра на земеделието и продоволствието, обн.,ДВ,бр.23 от 29.02.2008г.

- Стратегия за развитие на млечното животновъдство и подобряване качеството на суровото краве мляко за периода 2006-2009 г.
- План за действие за подобряване качеството на суровото краве мляко за периода 2006-2009 г.

Изисквания за качество на млякото

В сектор „Мляко“ най-важното изискване е достигане на стандартите за качеството на суровото мляко съгласно приложение III, секция IX, глава I (III,3) на Регламент 853/2004/ЕС и по-точно показатели:

- ОБМ до 100 000/мл при 30° С и ОБСК до 400 000 мл за сурово краве мляко
- ОБМ до 1 500 000/мл при 30° С за сурово мляко от други видове.
- ОБМ до 500 000/мл, ако суровото мляко от други видове, различни от крави, е предназначено за производство на продукти, произведени със сурово мляко, чрез процес, който не включва никаква термична обработка.

България е приела преходен период до 01.01.2010 г. цялото произведено мляко, предназначено за преработка и пускане на пазара да отговаря на тези изисквания.

Реалната ситуация в сектора обаче предвещава едно не съвсем добро бъдеще.

От предприєдинителната програма САПАРД имаха възможност да се възползват голяма част от млекопреработвателните предприятия. Благодарение на това се изградиха модерни мандри, с голям капацитет, необходимите сградов фонд и оборудване и въведени системи за ДХП, ДПП и НАССР. Програмата обаче беше достъпна само за големи млекопроизводители, които имаха възможност да модернизират стопанствата си и инвестират както в сградовия фонд, така и в самите стада. За съжаление броят на такива фермери остана твърде малък. Голяма част от млекопроизводителите се бориха с ниските изкупни цени, липсата на държавна подкрепа и информираност от страна на министерството и не намериха финансов ресурс за инвестиции. Те просто оцеляваха, без да имат възможност да се подготвят за високите изисквания, които донесе членството в ЕС за техния бизнес.

Това съвсем закономерно определя и ситуацията на бранша в момента - по-голямата част от суровото мляко, произвеждано в България не отговаря на изискванията и може да се преработва само за националния пазар (до края на 2009г., когато приключва преходният период). Липсата на качествена суровина кара млекопреработвателите, инвестирани

сериозни капитали, време и труд в своите предприятия да работят с намален капацитет и да не реализират печалби или да търсят други алтернативи. Голяма част от мандрите намериха решение с използването на обезмаслено, кондензирано мляко внос от Германия. Крайната му цена е близка до тази на суровото мляко, но при него не съществува проблемът със завишените стойности на ОБСК и ОБМ. Влагането му в млечните продукти обаче изисква добавяне на растителна мазнина, която често е с неизвестен произход. Дилемата некачествено българско мляко или качествена вносна суровина не стои пред българските млекопреработватели. В резултат на това на пазара масово се предлагат млечни продукти, в които няма вложено прясно мляко, без това по някакъв начин да е отразено на етикета на стоката.

Освен потребителите обаче тази практика засегна и другото звено от веригата - млекопроизводителите. Мандрите масово спират да изкупуват млякото от млекосъбирателните пунктове в малките населени места или предлагат много ниска изкупна цена. Именно в такива млекосъбирателни пунктове предават млякото си онази голяма част от фермерите с малко на брой животни, отглеждащи ги в собствените си дворове и произвеждащи по-голямата част от млякото в България. Тук е мястото да се посочи и едно нелогично изискване в Плана за действие за подобряване качеството на суровото краве мляко за периода 2006-2009 г. Според него директни продажби на сурово краве мляко до краен консуматор могат да извършват само млекодобивни стопанства от I-ва група с ПСМ-F /т.е. такива с 5 дойни животни/. В Регламент 853 ясно се посочва, че изискванията в него не се касаят за: директната доставка, извършена от производителя, на малки количества първични продукти на крайния потребител или на местни обекти за търговия на дребно, които извършват директни доставки на краен потребител и посочва, че държавите членки приемат в рамките на националното си законодателство правила, регулиращи тези дейности. Не е ясно защо България и в частност Министерството на земеделието и храните е отнело тази възможност на фермерите без категоризация да продават млякото си директно на консуматора, след като европейските регламенти разрешават това.

Ако потребителят желае да си закупи мляко директно от фермата, защо фермерът да няма право да го продаде? Защо ако един фермер има възможност да пласира по този начин суровината си, трябва да бъде лишен от подобна алтернатива? Ако сградовият фонд на фермата или стопанството не отговарят на изискванията, означава ли това, че и млякото, което се произвежда в тях не отговарят на качествените показатели за ОБСК и ОБМ?

След като фермите за биволско, овче и козе мляко не могат да бъдат категоризирани, означава ли това, че те също не могат да продават суровината си на краен потребител, въпреки че разполагат с ПСМ-F? Спадът в

МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ

Цар Калоян, област Разград

цените и липсата на каквато и да е друга алтернатива за тези стопани да печелят от отглеждането на животните си, логично води до продажба на животните и търсене на работа и доходи в други сфери.

Въпреки очевидния проблем с липсата на сурово мляко, отговарящо на изискванията и нуждата от сериозно инвестиране в млекопроизводството, все още няма адекватна реакция от страна на ресорното министерство. Голяма част от животновъдите нямат земя или дори и да имат, тя е в малки размери и схемата за единно плащане на площ не може да бъде сериозен източник за подпомагане. Отпуснатата в началото на 2008 г. целева субсидия за произведено и продадено качествено краве, биволско, овче и козе мляко е предназначена само за ферми първа категория, които вече са достигнали стандартите за качество на млякото и са недостъпни за ферми втора и трета категория - именно тези, които трябва да инвестират, за да достигнат тези стандарти. Освен това през 2008 г. тези субсидии се отпуснаха едва за три месеца.

Важен е въпросът с категоризацията на стопанствата с биволи, овце и т.н. Тя се извършва съгласно наредба Наредба № 4 от 19.02.2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти. Тази наредба изключва от своя обхват овче, биволско и козе мляко. Това означава, че такива стопанства не могат да бъдат категоризирани. За тях няма и създаден регистър в официалната страница на МЗХ. Остава въпросът защо не могат да бъдат категоризирани тези ферми.

Не е за пренебрегване и фактът, че стартирането на целевата субсидия беше съпроводено с намаление на цените на млякото от млекопреработвателите, т.е. субсидиите отново попадат в ръцете на преработвателите. Стартиралите в края на 2008 г. схеми за национални доплащания за краве мляко и за овце майки са глътка въздух за фермерите, но са крайно недостатъчни предвид общото състояние на сектора. Тук е мястото да се отбележи, че биволовъдите и козевъдите получиха много минимална подкрепа от страна на министерството. Не е за пренебрегване и фактът, че в Регламент 853 изрично са посочени и изисквания за сурово мляко от животни, различни от кравите². Факт е обаче, че това не е застъпено в нито една наредба на МЗХ. Фермите за производство на биволско, овче и козе мляко не подлежат и на категоризация, съответно не е ясно и дали могат да продават млякото директно на консуматора, тъй като това не е посочено никъде. Исканите от млекопроизводителите субсидии на глава животно засега са невъзможни, тъй като системата за идентификация на животните все още не е пригодена да гарантира ефективно изплащане на такава субсидия. Единствената възможност, от която могат да се възползват фермерите са мерките от Програмата за развитие на селските райони. Изключителното забавяне при стартирането на мерките, многото неясноти и отчайващата бюрокрация обаче отказват и най-големите ентусиасти. Фермерите не могат да разчитат и на кредитиране от банките, защото за банките животновъдството е рисков сектор. При кандидатстването по програма САПАРД банките с охота отпуснаха кредити на земеделските производители, разчитайки на сигурните европейски средства. Спирането

² Виж по-нагоре в текста

на средствата по програмата е свързано със закъснение в плащанията на кредитите или напълно спиране на обслужването им. Това поражда недоверие във възможностите на фермерите и отказ при искане за кредит. Освен това световната икономическа криза засяга и банковия сектор в България. Банките официално не отказват отпускането на инвестиционни кредити или банкови гаранции, но поставят трудни за изпълнение изисквания /над 10% лихва по кредита/.

Оказва се, че фермерите имат по-малко от година, за да отговорят на изискванията за качество на млякото, а нямат финансов ресурс да го направят.

Практика на изкупуване на литър мляко, без оглед на качеството, караше голяма част от фермерите да търсят начини за увеличаване на количеството и намаляване на себестойността на млякото, а не за повишаване на качеството на произведената продукция. Инвестициите бяха насочени към закупуването на повече животни, земя, техника за обработването ѝ, прикачен инвентар и т.н. Малко от тези фермери имаха възможност да оборудват фермите си и да въведат системи на отглеждане, гарантиращи добива на качествена суровина. Въвеждането на добри хигиенни практики, воденето на документация за фуражите и животните, за количеството и качеството на продадената суровина са нещо ново за българския фермер. Информацията за всички тези изисквания „зала“ изведнъж стопаните и създаде редица съмнения в правилността им. Те нямаха възможност да обмислят и преценят положителните им страни и ги прие за ненужда бюрокрация. Необходимо е време за адаптация и преосмисляне и едва тогава ефективно прилагане на всички мерки и практики. Производството на качествени и безопасни суровини е до голяма степен и философия и осъзнаването на този факт изисква търпение, гъвкавост и много подкрепа.

Изисквания за сградов фонд

Изискванията за сградов фонд са поместени в Наредба № 44 от 20 април 2006 г. Преди подробното разглеждане на Наредба 44, трябва да се направи едно уточнение - регистрацията на животновъден обект по Наредба 44 и категоризацията на кравефермите са две отделни процедури. Изискванията за сградов фонд при категоризирането са изготвени съгласно Приложение III,

Секция IX, Глава I (II) на Регламент 853/2004/ЕС. Основните изисквания при него са:

- Съоръженията за доене на мляко и помещенията, където млякото се съхранява, манипулира и охлажда, трябва да бъдат разположени и конструирани така, че да ограничават риска от замърсяване на млякото

- Помещенията за съхранение на млякото трябва да са защитени от вредители, да са отделени по подходящ начин от помещенията, в които са настанени животните и където е необходимо, да отговарят на условията, определени в част В: помещенията трябва да притежават и подходящи хладилни съоръжения.

- Повърхностите на оборудването, които влизат в контакт с млякото (съдове, прибори, контейнери, танкове и т.н., предназначени за доене, събиране и транспортиране на млякото), трябва да могат лесно да бъдат почиствани и, където е необходимо, дезинфектирани и поддържани в добро състояние. Това налага използването на гладки, лесни за измиване и нетоксични материали.

- След употреба такива повърхности трябва да бъдат почиствани, а, където е необходимо, дезинфектирани. След всяко пътуване или всяка серия от пътувания, когато периодът от време между разтоварване и следващо натоварване е много малък, но във всички случаи най-малко един път дневно, контейнерите и танковете, използвани за транспортиране на сурово мляко, трябва да бъдат почиствани и дезинфектирани по подходящ начин преди да бъдат използвани отново.

Наредба 44 регламентира общите и специфичните изисквания към животновъдните обекти. **В чл.4(1) т.4.** на същата наредба е посочено, че животновъдните обекти трябва да имат вход с пропускателен пункт, който е единствен вход/изход за обекта и разполага със/ с:

а) стая за охрана и за регистрация на посетителите;

б) дезинфекционна площадка за транспортните средства и животни с дължина не по-малко от 7м. и с височина на ваната с дезинфекционен разтвор не по-малка от 0,3м.;

в) дезинфекционна площадка за хора, която се състои от дезинфекционна пътека с дължина не по-малка от 0,80 м и умивалник с приспособление за измиване и дезинфекциране на ръцете.

5. имат постоянна ограда с височина не по-малка от 150 см, осигуряваща безопасността на обекта и здравето на животните;

6. разполагат със съоръжения за дезинфекция на транспортни средства и хора;

7. изградени са по начин, който не позволява свободния достъп на животни и хора.

Изискването за вход, който да е единствен вход и изход за обекта е много трудно изпълнимо и лишено от всякаква логика, що се касае за пасищни животни. Преминването поне два пъти на ден през вана с дезинфекционен разтвор, освен това крие рискове за здравето на животните. Това би създавало и редица трудности при организацията на работа във фермата. Предаването на млякото на шофьора приемчик може да съвпадне по време с излизането на животните на паша. Освен това, от хигиенна гледна точка, използването само на един вход/изход създава условия за по-голямо замърсяване. Логично е животните да имат отделен вход/изход, който да е в друга част на фермата (пример- от дворчето за разходка към пасището). Това няма да предизвика

излишен стрес на животните и улеснява работата на персонала. Един вход/изход може да бъде изискване за птицеферми, свинеферми и т.н., но това трябва да бъде посочено в специалните изисквания към животновъдните обекти, а не към общите.

Изграждането на стая за охрана и регистрация на посетителите е друг спорен момент. Не е логично семейна ферма с 15 крави, в която е ангажирано цялото семейство, да ангажира допълнителен персонал и то за охрана. Това е крайно безмислено и абсолютно излишно. В ал.2 на същия член се посочва: Изискванията на ал.1, т.4, букви „а” и „б” не се отнасят за животновъдни обекти, в които се отглеждат до пет животински единици. Посочените изисквания, обаче показват явното непознаване на структурата на земеделските стопанства в България и са писани за промишлени системи за отглеждане и то само на някои видове животни. Това създава големи трудности на фермерите и утежнява допълнително възможностите за модернизация.

Влагането на средства в необясними технологични и строителни нововъведения, които няма да допринесат с нищо за подобряване на условията във фермата, трябва да бъде избегнато.

Много спорен е и въпросът с оградата на животновъдния обект. Терминът „постоянна” ограда търпи различни интерпретации. Какво всъщност се разбира под „постоянна” не е споменато никъде. Така в едни райони на България, служителите отговорни за проверките и регистрациите на животновъдните обекти тълкуват „постоянна” като тухлена, бетонна и т.н., а в други райони постоянна ограда е и тази от мрежа. Ако животновъдният обект е с прилежаща площ от 6 дка и трябва да се огради с тухлена ограда, висока 150 см, колко фермери в България ще могат да си позволят да си регистрират животновъдните обекти? Дискусии търпи и въпросът коя е тази ограда, осигуряваща здравното благополучие на животните. Ако например един животновъден обект се изгражда по проект, как проектантът ще разбере тази точка от наредбата, след като никъде няма зададени параметри и технически данни за постоянна ограда, осигуряваща здравното благополучие на животните? Не е ясно и как тази ограда ще възпрепятства свободния достъп на животни. Проблемът с гризачите например, не е възможно да се реши с каквато и да е ограда.

Никъде не е посочено на какви директиви и регламенти се позовава Наредба № 44, но подобни изисквания към животновъдни обекти не са посочени нито в Регламент 852, нито в Регламент 853. Не е ясно и колко от фермите в Европа са с подобни огради, дезинфекционни площадки и с охрана на входа и защо изобщо е необходимо това. Ако смисълът е в предпазването и борбата с епизоотии, подобни изисквания няма да дадат резултат, особено в места, където животни от различни стопанства ползват едно и също пасище и самите животновъдни стопанства се намират в непосредствена близост едно до друго.

В раздел III са посочени специални ветеринарномедицински и зоохигиенни изисквания към животновъдните обекти за отглеждане на селскостопански животни.

В **Чл. 9.** (1) 5 от изискванията за помещения за отглеждане на говеда и биволи е посочено следното: имат обособени родилни боксове или осигурено родилно помещение, които отговарят на изискванията по приложение № 2; при биволите вместо родилни боксове се обособяват легла с повдигнат под и обратен наклон в помещението, в което се отглеждат. В приложение № 2 са посочени

изисквания за квадратура /8 кв.м./, скорост на движение на въздуха, оптимални температури. Законодателят не е посочил процедура за измерване, контрол и мониторинг на тези параметри, нито от страна на фермера, нито от контролните органи, което прави това изискване противоречиво. Въпреки това контролиращите органи трябва да посочат точни параметри на фермера и това ги кара да се позовават на учебници по зоохигиена от 1985 г., които са писани за бившите ТКЗС-та. Тогава са се отглеждали много животни и е имало отделни сгради за сухостойни, дойни и телни крави и животните постоянно са се движели из оборите. Едни подобни изисквания би трябвало да посочат колко дни преди и след отелването трябва да престоят кравите в тези помещения или боксове, защото това има значение. Изграждането на родилно помещение улеснява работата на ветеринарния лекар и предотвратява разпространението на някои заболявания. В този смисъл изграждането му е целесъобразно. Проблем възниква обаче при системи с вързано отглеждане на 15 крави например, прилагани в голяма част от фермите в България. При тази система животните имат определено място, с което са свикнали и преместването им в специален родилен бокс е допълнителен стрес в предродилния период, което следва да бъде отчетено. Друг проблем, свързан с това изискване е наличният сградов фонд, вътрешното разпределение и оборудване във фермата, което не винаги позволява реконструкции. В този смисъл, изграждането на подобни помещения и боксове следва да бъде съобразено със съществуващата система на отглеждане, броя животни и наличните помещения и оборудване.

В същият член, ал. 1, т. 7 е посочено, че фермите трябва да „имат място за временно съхранение на тор и обеззаразяване, съобразено с капацитета на животновъдния обект”.

В този текст не са посочени точните изисквания за местата и съоръженията за съхранение на оборски тор, както и необходимостта от разделно съхранение на твърд от течен оборски тор в нитратноуязвимите зони в България. Управлението на оборския тор и стандартите, които трябва да бъдат достигнати са пряко свързани с дейността на животновъдните стопанства, а повечето ферми в България не разполагат с ефективни системи за съхранение и оползотворяване на оборския тор. Предвид ясните изисквания посочени в Нитратната директива, крайният срок за изпълнение на тези изисквания и съществуващите практики в управлението на оборския тор в България е уместно този текст от наредбата да бъде допълнен и разширен или да бъдат направени съответните

препратки към Програмата за ограничаване и ликвидиране на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони и Наредба №2 от 16.10.2000 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници.

Раздел V Задължения на собствениците на животновъдните обекти и люпилните, чл. 19, ал. 11(б) гласи: „осигурява извършването на редовно механично почистване, дезинфекция, дератизация и дезинсекция на хладилното помещение или хладилника за съхраняване на трупове на умрели животни след тяхното освобождаване.” Не е ясно обаче дали това изискване касае и собствениците на животновъдни обекти за отглеждане на ЕРД и ДРД. Никъде в общите и специалните изисквания към такива животновъдни обекти не е посочено изискване за хладилно помещение или трупосъбирателна площадка. От тази наредба не става ясно как трябва да процедира фермера при смърт на животно, къде трябва да съхранява трупа до идването на екарисажната кола и какви мерки трябва да предприеме.

Не на последно място трябва да се обърне внимание и на това дали може ферми да функционират в населените места. В Наредба № 44 не са посочени изисквания за отстояния от населени места, но в Наредба № 7 от 25 май 1992 г. за хигиенните изисквания за здравна

защита на селищната среда се определя хигиенно-защитна зона - 100 м за говедовъдни ферми с 50 до 100 животни и овцеферми със 100 до 200 бр. т.е. такива ферми трябва да се намират извън населеното място.

Като цяло Наредба № 44 има доста недостатъци, пропуски и редица ненужни утежнения. Стопаните не са наясно какво печелят и какво губят при регистрацията по Наредба № 44 и какви са предимствата на удостоверение образец КЗЖ 17, което биха могли да получат. Ето защо собствениците на кравеферми се ограничават дотам да категоризират млекодобивното си стопанство, което ще гарантира достъпа до субсидии и евентуално би повишило цената на млякото им. В наредбата, обаче изрично е посочено: „Собствениците на съществуващи животновъдни обекти са длъжни да ги приведат в съответствие с изискванията на тази наредба до 1 януари 2009 г. Относно обектите по приложение III, раздел IX, глава I, подглави II и III от Регламент (ЕО) № 853/2004 срокът за привеждане в съответствие с изискванията на тази наредба е до 31 декември 2009 г.”

Изводи

Изводът, който може да се направи от всичко написано дотук е, че България има необходимата законова рамка. Въпреки несъвършенствата, въпреки явното „престараване” в някои наредби и несъобразяването на тези наредби с действителността, те съществуват. Възникват обаче два основни въпроса:

- До колко тези правила ще гарантират постигането на основната цел, а именно гарантирането на качествени и безопасни храни за потребителите? Защото едно е да разполагаш с писаните правила, съвсем друго е да ги накараш да заработят. Как точно в реално време и ситуация тези правила ще доведат до необходимият ефект?

- Няма ли възможности за постигане на целта по други пътища и механизми, които биха били по-адекватни и приложими за българските фермери, без това по някакъв начин да е в разрез с европейските правила?

Приетите програми и наредби, свързани с качеството на млякото, доведоха до редица промени в сектора и засегнаха както заетите в добива и преработката на млякото, така и всеки един българин в качеството му на потребител. А не бива да се забравя, че потребителите са двигателят за развитие на всеки един бизнес и индустрия, включително и млекопроизводството и млекопреработката. Това, което изискват потребителите е баланс между цена и качество, а качеството разочарова голяма част от тях. Истинските традиционни вкусове на българското кисело мляко и бялото саламурено сирене са вече забравени. Продукти, с които България се е гордяла, сега липсват на националния пазар, да не говорим за износ. Не може да се очаква български млечни продукти от кондензирано вносно мляко да се наложат на големия европейски пазар. Европейските потребители няма да ги предпочетат предвид голямото разнообразие от качествени, безопасни и биологично чисти продукти. Такъв информиран избор ще направят и българските потребители, които все повече се обръщат към вносните млека и сирена. А намалее ли потреблението ще намалее и производството, а от там и добива на суровина. Ще се ликвидират дейности, които традиционно са се практикували у нас от столетия.

Ако не се вземат спешни мерки е въпрос на време малките лични стопанства да изчезнат и това ще е, не защото те не могат да произвеждат качествено мляко, а защото нямат друга алтернатива. Трябва да се има предвид и фактът, че такива малки, фамилни стопанства осигуряват поминъка на голяма част от населението в селата и особено в полупланинските и планинските

райони, където животновъдството е с традиции и ликвидирането му би довело до обезлюдяване на големи територии. Това изисква по-специален подход при намиране на решение за бъдещето на такива стопанства.

Не е ясна и съдбата на фермери с по 20-30 ЕРД или тези с по 100-120 ДРД. Това са хора, които са избрали фермерството за свой бизнес и начин на живот, но те също са в безизходица. Цените на млякото, които са единственият им приход, се определят само и единствено от млекопреработвателите и фермерите нямат друг избор освен да се примирят с ниските изкупни цени или да ликвидират фермите си. Така, дори и по-

големите ферми, остават нерентабилни, нежизнеспособни и зависими от постоянни субсидии.

Създавайки всички правила, МЗХ е целяло достигане на стандартите на ЕО, но те водят млечният сектор до крах. Производителите не получават исканите изкупни цени, преработвателите не намират желаната качествена суровина и потребителите не консумират качествени продукти. Правилата не работят или дори и да работят, водят до негативни резултати. Политиката на министерството трябва да се промени и това да стане с ясна и дългосрочна концепция и бързи, навременни и адекватни решения.

Какво може да се направи?

В Регламент 853 ясно е посочено, че не се прилага за:

“.....а) първичното производство, предназначено за лично домашно потребление;

б) домашното приготвяне, обработване или съхраняване на храни за лично домашно потребление;

в) директната доставка, извършена от производителя, на малки количества първични продукти на крайния потребител или на местни обекти за търговия на дребно, които извършват директни доставки на краен потребител;

г) директната доставка, извършена от производителя, на малки количества месо от птици и лагоморфни, заклани във фермата, на крайния потребител или на местни обекти за търговия на дребно, които директно доставят такова месо на крайния потребител като прясно месо;

д) ловците, които доставят малки количества дивеч или дивечово месо директно на крайния потребител или на местни обекти за търговия на дребно, които извършват директни доставки на крайния потребител.

4. Държавите членки създават в съответствие с националното си законодателство правилата, регулиращи дейностите и лицата, посочени в параграф 3, букви в), г) и д). Тези национални правила осигуряват постигането на целите на настоящия регламент.

5.(а) Доколкото изрично не е посочено обратното, настоящият регламент не се прилага за търговия на дребно.”

За по-прецизното разглеждане на текста трябва да се уточнят и някои понятия. За целта ще се използва Документ за указанията по изпълнението на определени разпоредби от Регламент(ЕС) № 853/2004 относно хигиената на храните от животински произход, публикуван от Главна дирекция за защита на здравето на потребителите към европейската комисия. Този документ дава следното определение за търговия на дребно: „...обработката и/ или преработката на храни и тяхното съхраняване в пункта на продажба или доставка до крайния потребител, и включва терминали за дистрибуция, кетъринг операции, заводски столови, кетъринг за институции, ресторанти и други подобни операции за обслужване с храни, магазини, дистрибуторски центрове на супермаркети и тържища за търговия на едро.”

В контекста на хигиената на храните, търговия на дребно би следвало общо да има по-ограничено значение, както следва: „дейности, включващи директна продажба или доставка на храна от животински произход до крайния потребител”.

По-долу в текста е направена следната забележка: „Регламент(ЕС) № 853/2004 изключва от своя обхват търговията на дребно (т.е. обработката и/ или преработката на храна и нейното съхраняване в обекта на продажба). Това означава, че където се произвежда сирене и се продава в помещение за търговия на дребно (пр. във фермата), тези дейности могат да бъдат извършвани при спазване на изискванията, установени само с Регламент (ЕС) № 852/2004, изискващи регистрация, но не одобряване.”

От всички тези текстове е видно, че има решение за справяне с крайния срок на преходният период (31.12.2009 г.), без да се нарушава европейското законодателство. Освен това такова решение би позволило на фермерите да преработват суровината и да продават продуктите на местния пазар. Така млекодобивните ферми биха повишили своята рентабилност и жизнеспособност и биха се превърнали в печеливши ферми. Практиката на преработка на суровината във фермата има изключителни предимства:

- ясен произход на суровината, влагана в млечните продукти;
- обединяването на производител, преработвател и търговец в едно скъсява веригата и гарантира по-добра проследяемост. Освен това гарантира по-добра печалба за фермера;
- прекият контакт между фермер и потребител повишава отговорността и заинтересоваността на фермера за качеството и безопасността на произведената от него продукция - основен принцип, залегнал във всички европейски регламенти, касаещи безопасността на храните;
- потребителите имат информация за мястото и човекът, който им продава млякото или млечните продукти. Това за тях е гаранция за качество. Освен това с избора си те стимулират местно предприятие, което би довело до подобряване на икономическата среда на местно ниво.

Тази практика на търговия на дребно е широко застъпена в цяла Европа и би заработила успешно в България. Изискванията към такива фермерски мандри трябва да са максимално опростени, а процедурата за проверки от контролиращите органи, съобразена с вида и обема на произведената продукция, както и с местата за пласиране. Инспекторите трябва да са в постоянен диалог с производителите, да ги консултират и информират. Трябва да се вземат всички необходими мерки за рекламиране и популяризиране на такива фермерски продукти.

Препоръки

- Да се даде определение на национално ниво за малък и среден размер на земеделското стопанство (не полупазарно), от гледна точка на отглеждани животни/ растения, а не просто като икономическа единица.
- Да се окаже помощ за тези групи фермери при изготвянето на проекти и бизнес-планове по ос 1 от структурите на НССЗ (а не само за младите фермери) или да се осигури техническа помощ за тези фермери.
- Подобряване на информираността на тези семейни ферми чрез посещения на място или определяне на срещи по населени места, поради трудността на тези фермери да се откъснат от стопанството и да участват в информационни мероприятия в града/ общинските центрове.
- Да се въведат по-облекчени финансови изисквания за малките и средни ферми за финансиране по ПРСР, ос 1.
- При определяне на условията за производство на краен продукт във фермата, да се даде възможност на фермерите да реализират непреработените количества сурово мляко при преработвател.
- Да се въведат опростени изисквания и процедури на проверка за тези малки и средни ферми със затворен цикъл на производството
- Да се свържат опазването на биологичното разнообразие и околната среда с производството на краен продукт от фермата, като гаранция за качеството на продукта чрез въвеждане на екологични изисквания към тези фермери

**Този доклад е издаден от WWF Дунавско-Карпатска програма България с финансовата подкрепа на Холандското правителство, програма BBI Matra
WWF Дунавско-Карпатска програма България получава финансова подкрепа и от Европейската комисия**

**Брошурата е публикувана през юни 2009 от WWF
Дунавско-Карпатска програма България.**

**Текст: д-р Сабина Йоткова,
с принос от Юлия Григорова и д-р Янка Казакова
Снимки: Константин Иванов, Мая Тодорова
Редакция: Константин Иванов**

**За отпечатването е използвана екологична хартия без киселина
(ACID free), без хлор (ECF) по технология, щадяща околната среда**

WWF иска да спре влошаването на околната среда, за да може в бъдеще хората да живеят в хармония с природата.

Това може да се постигне чрез:

- * запазване на биологичното разнообразие**
- * устойчивото използване на възобновяеми природни ресурси**
- * намаляване на замърсяването и разхищението**

**WWF Дунавско-Карпатска
програма България**

**ул. Княз Борис 71, ет.2, ап.2
1000 София**

Тел.: 02/950 50 41, 02/987 24 67

Тел./факс: 02/950 50 40

E-mail: office@wwfdcp.bg

<http://wwf.bg>

for a living planet®